

Олена Кохан

кандидатка історичних наук
старша наукова співробітниця
науково-дослідного відділу новітньої історії України,
Національний музей історії України
(Київ, Україна)
kokhanhelen@gmail.com
ORCID: 0000-0003-2150-928X

Olena Kokhan

Candidate of Historical Sciences
Senior Research Fellow
The National Museum of the History of Ukraine
(Kyiv, Ukraine)
kokhanhelen@gmail.com
ORCID: 0000-0003-2150-928X

**УЧАСТЬ ФЕДОРА ЕРНСТА В ПАРИТЕТНІЙ КОМІСІЇ
З ОБМІНУ КУЛЬТУРНИМИ ЦІННОСТЯМИ 1928 р.
(ЗА МАТЕРІАЛАМИ НАЦІОНАЛЬНОГО МУЗЕЮ ІСТОРІЇ УКРАЇНИ
Й НАЦІОНАЛЬНОГО МУЗЕЮ «КИЇВСЬКА КАРТИННА ГАЛЕРЕЯ»)**

**FEDIR ERNST AS ONE OF THE MEMBERS OF THE PARITY COMMISSION
OF THE EXCHANGE OF CULTURAL VALUES, TOOK PLACE IN 1928
(PAINTINGS FROM THE FUND COLLECTION OF THE NATIONAL MUSEUM
OF THE HISTORY OF UKRAINE AND THE KYIV NATIONAL ART GALLERY)**

Анотація

У 1928 р. почала свою роботу Паритетна комісія з обміну культурними цінностями між РСФРР та УСРР, одним із членів якої був завідувач художнього відділу Всеукраїнського історичного музею імені Тараса Шевченка в Києві Федір Ернст. Результатом його роботи в комісії стало повернення до музею картин Володимира Боровиковського, Дмитра Левицького та інших українських художників 19 ст. У 1930-х рр. колекція ВІМ була розпорошена між кількома київськими музеями. Сьогодні роботи, згадані в офіційних документах Комісії із підписом Федора Ернста, зберігаються в колекціях Національного музею «Київська картинна галерея» та Національного музею історії України.

Ключові слова: Паритетна комісія, портрети, Національний музей «Київська картинна галерея», Національний музей історії України, Всеукраїнський історичний музей імені Тараса Шевченка.

Abstract

In 1928 started its work Parity Commission of the exchange of cultural values between RSFSR and Ukrainian SSR. One of the members of the Commission was head of the art department of the All-Ukrainian History Museum named after Taras Shevchenko Fedir Ernst. As the result of his work in Commission was the return to the Museum paintings of Volodymyr Borovykovskiy, Dmytro Levytskyi and other Ukrainian artists of the 19th century. In 1930s collection

of the former Museum was shared between several Kyiv museums. So, today paintings, which were returned by Fedir Ernst are saved in the collections of the Kyiv National Art Gallery and the National Museum of the History of Ukraine.

Keywords: Parity Commission, portraits, Kyiv National Art Gallery, National Museum of the History of Ukraine, All-Ukrainian History Museum named after Taras Shevchenko.

В умовах сучасної російсько-української війни, що триває вже 10 років, із новою силою зазвучало питання реституції культурних цінностей. Адже за весь цей час, починаючи з кінця лютого 2014 р., коли було незаконно окуповано АР Крим, а згодом і всю Луганську та частину Донецької областей, велику кількість культурних та історичних пам'яток було вивезено з України на територію російської федерації. А з 24 лютого 2022 р. до вже окупованих раніше територій додалися нові українські землі, де так само з музеїв, галерей, приватних колекцій окупанти крали все, до чого могли дотягнутися. Зокрема, було знищено або пошкоджено: Луганський історичний музей, Донецький обласний краєзнавчий музей, Іванківський історико-краєзнавчий музей у Київській області, Харківський художній музей, Чернігівський обласний історичний музей імені Василя Тарновського, Маріупольський художній музей імені Архипа Куїнджі, Херсонський художній музей імені Олексія Шовкуненка, Харківський художній музей, Національний музей Григорія Сковороди й Краєзнавчий музей в Охтирці, Мелітопольський краєзнавчий музей та багато інших. Окрім того, за час бойових дій, що тривають, було пошкоджено або повністю знищено 92 релігійні споруди, 29 меморіальних пам'ятників на честь історичних постатей та подій 19 – початку 20 ст., 35 пам'яток історії, архітектури й містобудування, а також 33 будинки культури, бібліотеки, театри тощо (Гаврилов, 2024). Окремим злочином стало знищення античної пам'ятки світового значення – Херсонеса Таврійського – й будівництво на його місці сучасного му-

зейного комплексу у псевдоісторичному стилі.

До того ж окупанти вивозили і продовжують вивозити з України цінні культурні пам'ятки: картини, скіфське золото, скульптуру, рукописи, розповідаючи всім, і самим собі, що всі вони їхні й належать російській федерації. Насправді ж, протягом усієї своєї історії росія безперервно крали і грабувала чужі речі, привласнюючи їх собі та щиро обурюючись, коли хтось починав доводити, що це чужа власність.

У наш час існує цілий ряд міжнародних організацій, які борються за відновлення прав власності на культурні цінності в разі їхнього незаконного присвоєння іншою стороною.

Ще в кінці 19 – на початку 20 ст. було укладено дві Гаазькі конвенції, згідно з якими заборонялося нищити, грабувати й вивозити культурні цінності під час бойових дій та на окупованих територіях. Згодом до них додалися: Версальський мирний договір (1919 р.), Сен-Жерменський мирний договір (1919 р.), Тріанонський мирний договір (1920 р.), Вашингтонський пакт (1935 р.), а також цілий ряд мирних договорів та організацій, створених після Другої світової війни для захисту й охорони пам'яток культури й архітектури (Кот, 2012, с. 178–180). Проте, незважаючи на всі підписані угоди й домовленості, росія продовжувала й продовжує їх порушувати.

Процес вивезення росією культурних, історичних та археологічних пам'яток із території України почався ще з кінця 18 – початку 19 ст. з моменту виявлення скарбів у скіфських курганах, що поповнили тоді колекції російських музеїв. Згідно з наказом генерал-губер-

натора Новоросійської губернії Олексія Мельгунова, в 1763 р. поблизу Єлисаветграда (сучасного Кропивницького) було розрито й пограбовано величезний скіфський курган Червона (або Лита) Могила. Спершу частина найцінніших розкопаних пам'яток таких, як золоті прикраси до вбрання 7 – початку 6 ст. до н. е., золота діадема, окуття руків'я та піхов меча, були подаровані російській імператриці Єкатерині II, а згодом увійшли до колекції Ермітажу, у той час як у громадських музеях Феодосії, Керчі й Одеси лишилися другорядні пам'ятки (Кот, 2020, с. 186).

Окрім того, саме в цей час російські історики та науковці звернули увагу і на давньослов'янські та давньоруські старожитності. З початку 19 ст. росіяни починають масово збирати по українських церквах і монастирях давні літописи, давньоруські гривні та інші старожитності, пов'язані з давньоруською й слов'янською історією (Кот, 2020, с. 186).

Окремим етапом у грабунку українських історичних, культурних та мистецьких цінностей стало створення Імператорської Археологічної комісії у 1859 р. Протягом 1860–70-х рр. її члени досліджували античні та скіфські археологічні пам'ятки басейну Дніпра й Північного Причорномор'я. А в кінці 19 – на початку 20 ст. вони зайнялися розкопками в Херсонській, Київській, Волинській, Таврійській та Катеринославській губерніях, у результаті яких там було виявлено цілий ряд пам'яток матеріальної культури, що дали можливість дослідити історію етносів, котрі проживали там у дописемний час (Фелонюк, 2015). У результаті діяльності Імператорської Археологічної комісії велика кількість найбільш цінних пам'яток скіфського, слов'янського й давньоруського періодів опинилися в Ермітажі й російському музеї в Санкт-Петербурзі, а також у Збройній палаті й Історичному музеї в Москві. Серед них: срібна амфо-

ра із зображенням скіфів, які приборкують диких коней, із кургану Чортомлик (поблизу сучасного міста Нікополя); золотий гребінь та фіала, горит, прикрашений срібною пластиною, із «царського» кургану Солоха; тарелі, келихи, вази, чаша, амфора, ритон, візантійські монети 7 ст., гривна, персні, браслети й меч у золотих піхвах, що були виявлені у відомому Перещепинському скарбі (поблизу села Мала Перещепина сучасної Полтавської області). Всі вони потрапили до фондів Ермітажу. В Історичному музеї в Москві опинилися: великий скарб срібних прикрас кінця 9 – початку 10 ст., знайдений в урочищі Склярівщина в сучасному с. Яхники Оржицького району Полтавської області в 1905 р.; скарб із 89 срібних римських денаріїв, знайдених у с. Рубче сучасної Рівненської області в 1890 р. Між Історичним музеєм та Ермітажем був поділений скарб золотих пізньоримських монет-солідів, що був виявлений під час розкопок у с. Рублівка на Полтавщині в 1891 р. Така сама доля спіткала багато інших скарбів давньоримського й давньоруського часів, знайдених у Рівненській області в 1898 р. та Києві. З Києва давньоруські скарби вивозилися декількома етапами протягом всього 19 – початку 20 ст.: ідеться про скарби з розкопок 1827, 1876, 1880, 1885, 1894, 1910–1912 рр. (Кот, 2020, с. 187–188).

У подальшому – і в період до Першої світової війни, і, особливо, під час її – росіяни продовжили вивезення цінних предметів із території України, поповнюючи ними колекції власних музеїв. Зокрема, в 1915 р. до Москви під приводом евакуації було вивезено найцінніші предмети з колекції Київського міського художньо-промислового та наукового музею, значну частину цінних речей з колекції Богдана і Варвари Ханенків, усю колекцію Київської духовної академії, Краєзнавчого музею, а також із музеїв та галерей Житомирщини,

Сумщини, з храмів Волині й Поділля та з інших районів сучасної України (Кот, 2020, с. 202–204).

Особливих втрат зазнали українські культурні цінності в період Української революції 1917–1921 рр. та на початку 1920-х рр., коли більшовики не лише вивозили пам'ятки з території України, а й руйнували та спалювали їх. Тільки в самому Києві на початку 1918 р. було пошкоджено будівлі Військово-Микільського собору, Києво-Печерської лаври, Михайлівського Золотоверхого монастиря, Софійського монастиря, Педагогічного музею та багатьох інших архітектурних комплексів, про що детально написав один із музейників та пам'яткоохоронців початку 20 ст. Федір Ернст (Ернст, 1918).

Розуміючи важливість збереження українських пам'яток історії, культури й архітектури, та повернення тих із них, які вже на той час були вивезені за межі України, група українських пам'яткоохоронців, дослідників та музейних працівників розпочали активну діяльність, що призвела до хоч і незначних, але позитивних результатів у цьому напрямку.

Вже на початку квітня 1918 р. при Міністерстві Народної Освіти було створено Комісію з підготовки до Мирного договору з росією, до складу якої увійшли 3 секції: фінансова, архівна й археологічно-мистецька. Головою архівної секції став Олександр Грушевський, який запросив до її роботи Михайла Грушевського, Івана Каманіна, Миколу Василенка й Ореста Левицького. Головою археологічно-мистецької секції був призначений Микола Біляшівський, який, у свою чергу, залучив до її роботи Костянтина Широцького й Данила Щербаківського (Кот, 2020, с. 230).

У травні того ж року з ініціативи Міністерства закордонних справ Української Держави було створено Міжвідомчу й Культурну комісії, члени яких до кінця місяця склали детальний список пред-

метів, що мали бути повернені в Україну. Серед них згадувалися бібліотечні й архівні збірки, що знаходилися на той час у Публічній бібліотеці в Петрограді, в бібліотеці російської академії наук, у Рум'янцевському музеї, в архівах Археологічної комісії в Петрограді та Міністерства юстиції в Москві; дорогоцінні предмети з розкопок кургану Куль-Оба, Чортомлицького кургану, Перещепинського скарбу, Чорної могили та інших могил і катакомб Криму, що на той час зберігалися у фондах Ермітажу; козацькі речі та багато інших предметів, вивезених до росії під час Першої світової війни та в період існування російської імперії (Кот, 2020, с. 233–238).

Сам переговорний процес почався 5 червня 1918 р. Від української сторони в ньому взяли участь: Петро Холодний, Микола Біляшівський, Вадим Модзалевський, Григорій Павлуцький, Федір Слюсаренко, Данило Щербаківський, Гнат Стеллецький, Дмитро Антонович, Костянтин Широцький та інші представники різних міністерств Української Держави (Кот, 2020, с. 241). Під час переговорів розглядалися наступні питання: 1) були затверджені списки творів мистецтва (підготовлені заздалегідь українськими дослідниками), що мали бути повернені в Україну з Академії мистецтв у Петрограді, а також усі твори Миколи Ге, Володимира Боровиковського, Тараса Шевченка, Антона Лосенка та Дмитра Левицького незалежно від їхнього тодішнього місця зберігання. Додатково обговорювалися можливості повернення окремих картин, які, на думку членів комісії, були яскравими зразками українського живопису кінця 18 – початку 19 ст.

2) Була розглянута доповідна записка, підготована Григорієм Павлуцьким щодо прав української сторони на повернення предметів культури, знайдених у Криму й вивезених до російських музеїв.

3) Були затверджені основні принципи, згідно з якими українській стороні поверталися твори мистецтва з російських музеїв та галерей, розроблялися відповідні тексти статей, що мали увійти до основного тексту мирного договору між Українською Державою й РСФРР.

27 червня 1918 р. відбулося вирішальне засідання, на якому був озвучений остаточний список творів, що підлягали поверненню, а також були розглянуті фінансові й економічні можливості для здійснення всіх цих заходів. Українська сторона вимагала повернення всіх пам'яток, вивезених з її території під час Першої світової війни, за рахунок російської сторони. До них входили: окремі культурні пам'ятки, предмети з приватних колекцій, громадських, державних і церковних музеїв, а також пам'ятки української старовини й мистецтва, вивезені російською владою з території Галичини (Кот, 2020, с. 241–245).

Переговори тривали все літо й початок осені, проте не дали жодних результатів. Уже на початку жовтня керівництво РСФРР взагалі поставило під сумнів доцільність цих переговорів і вивело своїх представників із переговорного процесу (Кот, 2020, с. 258).

Незважаючи на невдачу спробу Української Держави витребувати в РСФРР незаконно відібрані культурні та історичні пам'ятки, все ж таки в подальшому робота, здійснена дослідниками, музейниками, архівістами, культурними діячами й охоронцями старовини, дала свої результати. Адже складені списки дали уявлення про масштаби російських грабунків, і це лише під час Першої світової війни, не кажучи вже про всі попередні роки існування російської імперії. Власне, пам'яткоохоронці, які працювали в 1920-х рр., а особливо представники Паритетної комісії, що діяла в кінці 1920-х – на початку 1930-х рр., уже мали перед собою готові списки

тих творів мистецтва й предметів старовини, на які претендувала українська сторона, що суттєво спростило їхню роботу. Зокрема, щодо робіт Тараса Шевченка, Володимира Боровиковського, Дмитра Левицького й Миколи Ге, Федору Ернсту таки вдалося їх повернути з російських музеїв до Всеукраїнського історичного музею імені Тараса Шевченка (далі – ВІМ).

Одним із етапів роботи з повернення в Україну її культурних цінностей, що її здійснювали дослідники й охоронці старовини у 1920-х рр. було листування з ленінградським та московським «Антикварами», куди звозилися цінності з усього Радянського Союзу з метою їх подальшого продажу за кордон. Відповідно, існувала велика ймовірність того, що цінності, забрані в українських церквах у 1921–1923 рр., а також із музейних колекцій, могли все ще там бути. Власне, в результаті чергової переписки з ленінградським «Антикваром», Федору Ернсту вдалося повернути в колекцію тодішнього ВІМ ряд картин українських художників, серед яких були й автопортрет Кобзаря і декілька його робіт, виконаних під час заслання; нині вони зберігаються в колекції Національного музею Тараса Шевченка.

Черговою можливістю повернути хоча б частково вкрадені культурні цінності стало створення в 1928 р. Паритетної комісії, куди увійшли від УСРР: Іван Кулик (заступник уповноваженого наркомату закордонних справ ССРР при Уряді УСРР), Михайло Болтенко (філолог та археолог, один із засновників Всеукраїнської асоціації сходознавства, який у 1930 р. зайняв посаду директора Одеського історико-археологічного музею) та Федір Ернст (очільник Київської крайової інспектури охорони пам'яток матеріальної культури та завідувач художнього відділу київського ВІМ). Від РСФРР до Комісії ввійшли: Микола Марр (філолог, етнограф, історик,

археолог, сходознавець, кавказознавець, академік Імператорської академії наук) і Микола Машковцев (співробітник музейного відділу Головна науки та заступник директора з наукової роботи Державної Третьяковської галереї) (Білокінь, 2006; Рубльов, 2008, с. 463).

На порядку денному стояли питання з повернення в УСРР частини предметів із колекції Ханенків, вивезених до Москви у 1915 р., запорозьких прапорів та гетьманських клейнодів, 15 містецьких творів Тараса Шевченка, 600 українських п'єс. Окрім того, українська сторона сподівалася на повернення багатьох інших пам'яток з Історичного музею в Москві, зокрема й робіт Георгія Нарбута (Білокінь, 2006).

У колекції Національного музею історії України зберігається збірка документів із копіями актів та протоколів про приймання експонатів до Всеукраїнського музейного містечка (рис. 1). У ній зустрічаємо копії декількох документів, в яких чітко вказано, коли і в який час речі потрапили до ВІМ у 1920-х рр. Серед згаданих музейних предметів є й ті, що зараз знаходяться як в Національному музеї історії України (далі – НМІУ), так і в Національному музеї «Київська картинна галерея» (далі – «Картинна галерея»).

В «Картинній галереї» на сьогоднішній день зберігається велика колекція картин, що надійшли до ВІМ у 1928 р. із російських музеїв. Переважно це твори українських художників Володимира Боровиковського й Костянтина Левицького.

Серед картин Володимира Боровиковського є «Портрет княгині Єкатерини Павловни Багратіон (1783–1857 рр.) – дружини генерал-майора П. І. Багратіона» (Київська картинна галерея, Ж-45), що надійшов до музею в 1934 р. із ВІМ. Туди ж він потрапив у 1928 р. із Державного російського Музею (далі – ДРМ) у тодішньому Ленін-

граді (сучасному Санкт-Петербурзі), а до ДРМ портрет передали у 1897 р. із Царськосільського Олександрівського палацу, до якого надійшов із галереї в Москві. Перебуваючи у ВІМ, твір був представлений на виставці «Українське малярство», що проходила в 1929 р. (Українське малярство, 1929).

Іншими картинами Володимира Боровиковського, поверненими в Україну з російських музеїв у 1928 р., котрі зараз зберігаються в колекції «Картинної галереї», є: «Портрет княгині Клеопатри Ільїнічни Лобановой-Ростовской» (Київська картинна галерея, Ж-48), «Портрет імператора Олександра І. 1777–1825 рр.» початку 1780-х рр. (Київська картинна галерея, Ж-418) і «Портрет невідомого з орденом св. Володимира (Миколи Яковича Свербеєва). 1740–1814 рр.» (Київська картинна галерея, Ж-408). Всі вони надій-

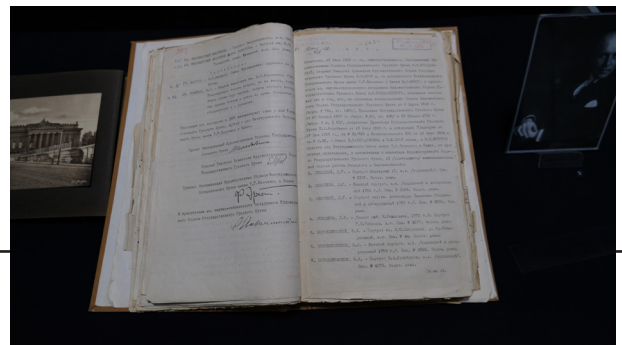


Рис. 1. Копії актів та протоколів приймання експонатів до Всеукраїнського музейного містечка

шли до «Картинної галереї» в 1934 р., а до ВІМ – у 1928 р. із ДРМ. Два останні згадані портрети, як і «Портрет княгині Єкатерини Павловни Багратіон», експонувалися на виставці «Українське малярство».

До того як «Портрет княгині Клеопатри» потрапив до ДРМ, він знаходився спершу в колекції родини Романова, а потім – родини Ручко, де також початково перебував і «Портрет неві-

домого». Щодо «Портрету князя Олександра І», то аналогічний портрет зараз продовжує перебувати в колекції ДРМ у Санкт-Петербурзі.

Варто згадати про ще один портрет авторства Володимира Боровиковського з колекції «Картинної галереї», що надійшов туди з ВІМ у 1934 р. і, як і вже згадані роботи живописця, експонувався на виставці «Українське малярство» 1929 р. – «Портрет Ф. А. Голубцова» 1806 р. **(рис. 2)** (Алавердова, 2020). Цей портрет також існує у двох варіантах, що містяться, відповідно, в «Картинній галереї» і в Краснодарському крайовому художньому музеї. Довгий час російські науковці вважали, що вони мають оригінал, проте це не так. Завідувач відділу науково-дослідної роботи «Картинної галереї» Галина Алавердова у своїй статті «Портрет министра финансов из коллекции заместителя министра финансов» (Алавердова, 2020) довела, що оригінальний портрет знаходиться саме в Києві. Так, у 1902 р. він експонувався на виставці «Російський портретний живопис за 150 років», що відбувалася в Петербурзі за сприяння барона Миколи Врангеля, про це дізнаємося з каталогу, який вийшов друком як результат роботи виставки. Згодом портрет був на експозиції Таврійської виставки, що також відбулася у Петербурзі в Таврійському палаці. Уже в 1929 р. саме оригінальний портрет Федора Голубцова знаходився на виставці «Українське малярство XVII–XX століть», організований Федором Ернстом у ВІМ у Києві, про що свідчить однойменний каталог цієї виставки. Чому оригінал знаходиться в Києві? Тому що саме там на мундирі Федора Голубцова певним чином розміщені зірки ордена св. Володимира. На київському портреті – верхня межа горизонтальної гілки ордена розміщена на одній лінії з петлею на мундирі (яких там чотири), на краснодарському – нижче петлі (яких там – п'ять). Наступною відмінністю є відсутність ініціала «В» перед прізвищем живопис-



Рис. 2. Портрет Федора Олександровича Голубцова

ця у краснодарській копії. Варто також зазначити, що портрет із Краснодарського музею датований «після 1810 р.», а із «Картинної галереї» – «після 1806 р.», що означає, що саме він був першим і оригінальним. Отже, бачимо, що портрет «Портрет Ф. А. Голубцова» (Ж-47, Картинна галерея), який був повернений до ВІМ у 1928 р. із Ленінграда, є оригінальним портретом авторства Володимира Боровиковського.

Окрім полотен Володимира Боровиковського, згідно із вказаним документом, було повернено ряд робіт українського живописця-портретиста Дмитра Левицького. Сьогодні деякі з них зберігаються у фондах «Картинної галереї», серед яких – «Портрет великої княжни Олени Павлівни /1788–1803/ в дитинстві» (1791 р.) **(рис. 3)** (Ж-36, Картинна галерея) і «Портрет Єкатерини II в образі законодавиці у храмі богині Правосуддя» **(рис. 4)** (близько 1783 р.) (Ж-37, Картинна галерея).

На звороті «Портрету княжни Олени Павлівни» внизу праворуч – підпис автора «П. Д. Левицкій». Спочатку цей портрет знаходився в Романівській га-

Рис. 3. Портрет великої княжни Єлени Павлівни в дитинстві



Рис. 4. Портрет Єкатерини II в образі законодавиці у храмі богині Правосуддя

лереї Великого палацу, звідки в 1925 р. потрапив до ДРМ, а в 1928 р. – до колекції ВІМ. У колекцію «Картинної галереї» портрет було передано в 1930-х рр. Аналогічні портрети знаходилися в зібраннях Балетта в Парижі та Успенського в Москві. Його копія та мініатюра 18 ст. зараз зберігаються в Павловському палаці-музеї.

Натомість, оригінальний «Портрет Єкатерини II» й досі перебуває в ДРМ. До Києва потрапив зменшений її варіант. Внизу праворуч – напис: «П. Д. Левицькій». Спершу він зберігався в приватному зібранні Катерини Петрівни Шувалової, звідки потрапив до ДРМ. У 1928 р. він поповнив колекцію ВІМ, був показаний на виставці «Українське малярство XVII–XX століть», а в 1934 р. увійшов до колекції «Картинної галереї».

Ще один портрет, згаданий у документі 1928 р., – «Портрет гетьмана Івана Скоропадського» (рис. 5) – знаходиться в колекції НМІУ й до цього часу перебуває в тому вигляді, в якому його повернули ВІМ із ДРМ – без рами, про що й написано в акті. Портрет датується

Рис. 5. Портрет гетьмана Івана Скоропадського



ся другою половиною 19 ст. і надійшов до музею з колекції колишнього ВІМ у 1935–1937 рр., а став на облік – у травні 1948 р. (М-96, НМІУ).

Отже, результатом діяльності Паритетної комісії кінця 1920-х рр. стало повернення до України частини втрачених культурних пам'яток. Звісно, українські

музеї отримали мізерний відсоток своїх скарбів, у той час як переважна їхня більшість і до цього часу прикрашає колекції російських музеїв, проте це був перший в історії прецедент, коли краї-

на-агресорка повернула хоча б щось. Власне, Україна не просто отримала частину власної колекції, але й здобула наочний приклад того, що подібні дії можна повторити і в наш час.

Список використаних джерел та літератури

Алавердова, Г. (2020). Портрет министра финансов из коллекции заместителя министра финансов. **Антиквар**, № 1 (115), 53–59.

Білокінь, С. (2006). **В обороні української спадщини: Історик мистецтва Федір Ернст**. Київ: Інститут історії НАН України, 286 с.

Гаврилов, В. Як влада рф викрадає культурні цінності: історія та воєнні злочини. URL: <https://east-sos.org/publications/yak-vlada-rf-vykradaye-kulturni-czinnosti-istoriya-ta-voyenni-zlochyny/> (Режим доступу: 26.11.2024).

Ернст, Ф. (1918). **Художественные сокровища Киева, пострадавшие в 1918 году**. Київ: ГУРО, 20 с.

Кот, С. І. (2012). Реституція культурних цінностей. **Енциклопедія історії України**. Т. 9: Прил–С. Редколегія: В. А. Смолій (голова) та інші. Київ: «Наукова думка», 178–180.

Копії актів та протоколів приймання експонатів до Всеукраїнського музейного містечка. **Архів НМІУ**. Ф. Р-1260. Оп. 1. Спр. 14. 144 арк.

Національний музей «Київська картинна галерея», Ж-36. Портрет великої княжни Єлени Павлівни /1788–1803 рр./ в дитинстві.

Національний музей «Київська картинна галерея», Ж-37. Портрет Єкатерини II в образі законодавиці у храмі богині Правосуддя. Близько 1783 р.

Національний музей «Київська картинна галерея», Ж-45. Портрет княгині Єкатерини Павловни Багратіон (178..–1857 рр.) – дружини генерал-майора П. І. Багратіона.

Національний музей «Київська картинна галерея», Ж-47. Портрет Федора Олександровича Голубцова /1758–1829/ – сенатора, державного скарбника. Після 1806 р.

Національний музей «Київська картинна галерея», Ж-48. Портрет княгині Клеопатри Ільїнічни Лобановой-Ростовской.

Національний музей історії України, М-96. Портрет гетьмана Івана Скоропадського (1646–1722).

Національний музей «Київська картинна галерея», Ж-408. Портрет невідомого з орденом св. Володимира /1740–1814 рр./.

Національний музей «Київська картинна галерея», Ж-418. Портрет імператора Олександра I (1777–1825 рр.). Поч. 1780-х рр.

Рубльов, О. С. (2008) Кулик Іван Юліанович. **Енциклопедія історії України**. Т. 5: Кон–Кю. Редколегія: В. А. Смолій (голова) та інші НАН України. Інститут історії України. Київ, видавництво «Наукова думка», 462–464.

Українське малярство XVII–XX сторіч. Провідник по виставці/ Під редакцією й з вступним нарисом Федора Ернста. № 172. Київ, 1929.

Фелонюк, А. (2015) АРХЕОЛОГИЧЕСКАЯ ИМПЕРАТОРСКАЯ КОМИССИЯ В САНКТ-ПЕТЕРБУРГЕ// **Наукове товариство імені Шевченка: енциклопедія [онлайн]**. Київ, Львів: НТШ, Інститут енциклопедичних досліджень НАН України. URL: <http://encyclopedia.com.ua/entry-126>. (Режим доступу: 1.07.2024).